

Людмила БЕРЕЗОВСЬКА,

orcid.org/0000-0002-3032-7261

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) lydunya@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті обґрунтовано доцільність використання інтерактивних технологій навчання в процесі формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників. Застосування інтерактивних технологій навчання у формуванні комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників полягає в тому, що освітній процес повинен відбуватися за умови активної, професійно спрямованої комунікативно-мовленнєвої взаємодії викладача та студентів, моделювання вправ та ситуацій з метою вирішення професійних завдань, набуття практичних навичок майбутньої професії, вдосконалення фахової термінології та професійно спрямованого мовлення.

Робота зі студентами носила цілеспрямований, системний характер, оскільки розуміємо, що від змісту, методів, технологій, форм та засобів навчання залежить досягнення мети – формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників. У процесі занять використовувалися різні типи лекцій: проблемна лекція, лекція-провокація, бінарна лекція, лекція-конференція, лекція-діалог, міні-лекція, лекція-візуалізація; практичні заняття, семінари-практикуми; самостійна робота студентів, робота в підгрупах, розігрування змодельованих соціально-педагогічних ситуацій, написання проєктів, ігрові та рольові ігри, тренінгові заняття, кейс-метод, технології коучингу.

На семінарських заняттях робота скеровувалась на закріплення теоретичного матеріалу, збагачення, уточнення та активізацію словника студентів нормативно-професійною та комунікативно-мовленнєвою лексикою. З цією метою студенти укладали словники, в яких записували професійну комунікативно-мовленнєву термінологію. Семінарські заняття проходили у формі диспутів, нарад, перемов, професійно-спрямованих ділових та рольових ігор із використанням інтерактивних вправ. Під час обговорення студенти активно включалися в розмову, дискутували, наводили власні аргументи.

Позиція викладача полягала в тому, щоб скерувати відповіді студентів у правильне русло, спонукати до роздумів, міркувань за допомогою прямих і непрямих запитань пошукового характеру.

Ключові слова: *комунікативно-мовленнєва компетентність, інтерактивні технології, формувальний етап.*

Liudmyla BEREZOVSKA,

orcid.org/0000-0002-3032-7261

PhD in Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Faculty of Social Pedagogy and Social Work

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) lydunya@gmail.com

FORMATION OF COMMUNICATIVE-SPEAKING COMPETENCE OF FUTURE SOCIAL WORKERS BY INTERACTIVE TECHNOLOGIES

The article substantiates the expediency of using interactive training technologies in the process of forming the communicative and speaking competence of future social workers. The use of interactive training technologies in the formation of communicative and speaking competence of future social workers is that the educational process must take place under the condition of active, professionally directed communication and speech interaction of the teacher and students, modeling exercises and situations in order to solve professional problems, profession, improvement of professional terminology and professionally directed speech.

Working with students was purposeful, systematic, because we understand that the content, methods, technologies, forms and means of learning depends on achieving the goal of forming the communicative and vocational competence of future social workers. In the course of classes different types of lectures were used: problem lecture, provocation lecture, binary lecture, lecture-conference, lecture-dialogue, mini-lecture, lecture-visualization; practical classes, workshops; independent work of students, work in subgroups, playing simulated social and pedagogical situations, writing projects, playing and role-playing games, training sessions, case method, coaching technologies.

At the seminars, the work focused on consolidation of theoretical material, enrichment, refinement and activation of the vocabulary of students in the normative-professional and communicative-speaking vocabulary. To this end, students wrote vocabularies in which they wrote down professional vocabulary. Seminars were held in the form of discussions, meetings, negotiations, professional-oriented business and role-playing games with the use of interactive exercises. During the discussion, students actively engaged in conversation, discussed, presented their own arguments.

The position of the teacher was to guide students; answers in the right direction, to stimulate reflection and reasoning through direct and indirect search questions.

Key words: *communicative and speaking competence, interactive technologies, formative stage.*

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси України в Європейське співтовариство актуалізують потребу підвищення рівня підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти (далі – ЗВО). У зв'язку з цим виникла проблема оновлення освітнього процесу, пошуку ефективних освітніх технологій навчання, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності студентів, застосування отриманих знань у практичній діяльності (дуальна освіта), комплексній взаємодії у вирішенні проблемних завдань, формулюванні й відстоюванні власної позиції, розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь та навичок.

Аналіз досліджень. Проблема формування комунікативної компетентності відображена у працях А. Богуш, Н. Бабиш, М. Вашуленка, Д. Годлевської, О. Канюк, А. Капської, О. Карпенко, Л. Паламар, М. Пентилюк, Т. Руденко, О. Семенов, Т. Симоненко, Л. Федоренко, Г. Шелехова та ін.

Проблемі впровадження інтерактивних технологій навчання в освітній процес присвячені дослідження Н. Білецької, О. Біди, О. Комар, Л. Пироженко, О. Пометун, Г. Селевко, Г. Сиротенко та ін. Численні праці науковців свідчать, що означена проблема вивчалась у педагогічній науці, проте обґрунтована методика формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у ЗВО відсутня, що й визначає актуальність означеної теми.

Мета статті – розкрити особливості формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій навчання.

Виклад основного матеріалу. Сучасний заклад вищої освіти – це заклад формування компетентностей (інтегральних, загальних, професійних). Ураховуючи принципи компетентнісного підходу, метою освіти є розвиток практичних здатностей студентів, формування комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок, спрямованих на самостійне вирішення професійно спрямованих завдань у різних видах діяльності.

Аналізуючи проблему формування комунікативно-мовленнєвої компетентності студентів – майбутніх соціальних працівників засобами інтерак-

тивних технологій навчання, можемо з упевненістю сказати, що існує реальна суперечність між нормативно-законодавчою базою щодо впровадження інноваційних технологій навчання в освітній процес ЗВО, опанування студентами інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційних ресурсів, програмних продуктів (Стандарт, 2019) та їх практичним впровадженням, який почасти гальмується через недостатню професійну обізнаність викладачів, слабку мотивацію, небажання професійно самовдосконалюватися, використовувати інноваційні підходи у процесі викладання, недосконале матеріально технічне забезпечення.

Інтерактивні технології навчання поєднують різні форми роботи (індивідуальна, групова, парна), спрямовані на підвищення рівня засвоєння знань, пошуку альтернативних шляхів вирішення проблеми, розвиток умінь працювати в команді, приймати спільне рішення, нести відповідальність за результати діяльності. У контексті теми дослідження розглянемо основні дефініції, що пов'язані з поняттям «інтерактивні технології».

Поняття «інтерактив» (пер. з англійської «inter» – взаємний, «act» – діяти) означає взаємодію. Взаємодія як філософська категорія виражає процес впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємозв'язок, взаємоперехід, породження одним об'єктом іншого (Платонов, 1984: 18). Отже, ключовим поняттям, що визначає сутність інтерактивного навчання, є «взаємодія». Взаємодія розглядається як багаторівневе явище, в якому виділяють співробітництво як вищий рівень взаємодії.

О. Пометун пояснює поняття «взаємодія» як безпосередню міжособистісну комунікацію, найважливішою особливістю якої є здатність людини «приймати роль іншого», уявляти, як її сприймає партнер по спілкуванню або група, здатність інтерпретувати ситуацію та контролювати власні дії (Пометун, 2007). Аналізуючи погляди науковців щодо дефініції поняття «взаємодія», визначаємо його як багатоструктурне явище, в якому співробітництво – це вищий рівень взаємодії.

В інтерактивних технологіях змінюється взаємодія викладача і студента. Студент стає суб'єктом освітнього процесу, викладач – активним спостерігачем, мета якого – створити сприятливу

позивну атмосферу в групі, спрямовану на пізнавальну активність та креативність, виявлення інтелектуальних здібностей, вільне висловлювання. Інтерактивний метод спрямовує студентів до самостійного пошуку та аналізу необхідної інформації, сприяє кращому засвоєнню знань. Використання інтерактивних методів навчання спонукає не лише студента, але й викладача до постійної роботи над собою, вдосконалення професійної майстерності, розвитку творчості, креативності. Викладач повинен урахувати сучасні запити суспільства, стейкхолдерів та організувати активну комунікативно-мовленнєву взаємодію, створювати професійно спрямовані ситуації, які спонукають студентів до навчання, практичного вирішення проблеми, самостійності, креативності, активної міжособистісної взаємодії. Працюючи в групах, студенти вчать прислухатися до думки інших, критично мислити, розподіляти доручення, шукати альтернативні шляхи вирішення проблеми. Викладач виступає в ролі організатора процесу навчання, консультанта, фасилітатора, який здійснює педагогічний, комунікативно-мовленнєвий супровід студента та в разі потреби надає допомогу (Пометун, 2007: 13).

Таким чином, застосування інтерактивних технологій навчання у формуванні комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників полягає в тому, що освітній процес повинен відбуватися за умови активної, професійно спрямованої комунікативно-мовленнєвої взаємодії викладача та студентів, моделювання вправ та ситуацій з метою вирішення професійних завдань, набуття практичних навичок майбутньої професії, вдосконалення фахової термінології та професійно спрямованого мовлення.

Дослідники (О. Пометун, Л. Пироженко) інтерактивні технології класифікують у чотири групи: інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в парах, ротаційні (змінні) трійки, два – чотири – всі разом, карусель, робота в малих групах, акваріум); інтерактивні технології колективного та колективно-групового навчання (мікрофон, мозковий штурм, навчаючівчуся, ажурна пилка, незакінчені речення, дерево рішень); технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри, рольова гра, драматизація); технології опрацювання дискусійних питань (метод Прес, обери позицію, зміни позицію, безперервна шкала думок, дискусія в стилі телевізійного токшоу, дебати) (Пометун, 2004: 27).

Слід зазначити, що використання інтерактивних технологій в освітньому процесі передбачає вільне спілкування, обмін думками, ідеями, вклю-

чення у творчий процес (Дичківська, 2012: 290). У таблиці 1 подано особливості традиційного та інтерактивного навчання.

Таблиця 1
Особливості традиційного та інтерактивного навчання

Традиційне навчання	Інтерактивне навчання
– переважає репродуктивний характер здійснення освітньої діяльності, однотипна побудова освітнього процесу, позбавлення студентів функцій планування, оцінювання; слабкий зворотний зв'язок викладача та студентів під час заняття.	– спільна діяльність викладача та студента; рівноправність, що базується на партнерській взаємодії, різноманітність форм роботи на занятті, позитивна мотивація до навчання, поєднання теорії з практикою, створення «ситуації успіху»; засвоєння значної кількості матеріалу за короткий проміжок часу; розвиток мовлення (аргументація думок, висування ідей), моделювання та проектування діяльності, спільне обговорення проблем тощо.

Із наведених у таблиці даних можна дійти висновку, що інтерактивне навчання сприяє більшій активізації студентів до навчання, формуванню позитивної мотивації, творчого розвитку, прояву ініціативи до навчання, формування комунікативно-мовленнєвих умінь та навичок, розвиток аналітичного мислення, вдосконалення практичних умінь у процесі навчання.

Технологія використання активних форм навчання включає поетапне, логічно побудоване навчання від більш простих до складних завдань з використання ігрових прийомів, професійно спрямованих ситуацій і вправ, написання проєктів. Суголосні з думкою П. Гальперіна, що поетапне формування розумових дій передбачає перетворення їх із зовнішніх, матеріальних, у внутрішні, ідеальні і становить основний зміст процесу засвоєння знань (Гальперін, 1963: 62).

До структури інтерактивного заняття входять такі компоненти: мотивація (аналіз проблеми, її обговорення, пошук альтернативних шляхів вирішення); оголошення теми завдання та очікуваних результатів (розуміння студентами змісту їхньої діяльності); виконання практичних завдань шляхом інтерактивної взаємодії; інтерактивні вправи та завдання, спрямовані на вирішення проблеми; підбиття підсумків, оцінювання результатів діяльності, рефлексія (Руденко, 2010: 358–359).

Розглянемо детальніше використання інтерактивних технологій навчання у процесі формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників на формувальному етапі дослідження.

Робота зі студентами носила цілеспрямований, системний характер, оскільки розуміємо, що від змісту, методів, технологій, форм та засобів навчання залежить досягнення мети – формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників.

Під час роботи зі студентами використовувалися різні типи лекцій: проблемна лекція, лекція-провокація, бінарна лекція, лекція-конференція, лекція-діалог, міні-лекція, лекція-візуалізація; практичні заняття, семінари-практикуми; самостійна робота студентів, робота у підгрупах, розігрування змодельованих соціально-педагогічних ситуацій, написання проєктів, ігрові та рольові ігри, тренінгові заняття, кейс-метод, технології коучингу.

Суголосні з позицією С. Броннікової (Броннікова, 2002), що вагомим складником процесу формування професійної комунікативно-мовленнєвої компетентності є соціально-педагогічна ситуація, яка є своєрідним «культурним текстом», що сприяє продуктивному діалогу, активній мовленнєвій діяльності, спрямованій на розв'язання завдань, які стоять перед студентом.

Під час формувального етапу експериментального дослідження в роботі зі студентами розглядали комунікативно-мовленнєві ситуації, які взяті з реальної практичної діяльності соціальних працівників. Обговорення та шляхи вирішення професійно спрямованих комунікативно-мовленнєвих ситуацій відбувалося за двома варіантами:

– I варіант – під час лекції викладач повідомляв відомості, необхідні для виконання освітнього завдання та залучав студентів до спільного обговорення, висунення припущень і розв'язання проблемної ситуації;

– II варіант – у відповідності до поставленого викладачем завдання студенти здійснювали самостійний пошук його вирішення, працювали в парах, групах, шукали відношення, смислові характеристики через утворення нового зв'язку з уже відомими раніше поняттями, включення об'єкта вивчення у нові системи зв'язків, через які створювалися можливості для розкриття раніше невідомих відомостей про предмет чи явище.

Наприкінці кожного лекційного та практичного заняття, в ході читання елективного

курсу «Технології комунікативно-мовленнєвої діяльності соціальних працівників», розробленого для студентів третього курсу спеціальності 231 «Соціальна робота», студентам пропонувалися підсумкові узагальнюючі завдання з використанням інтерактивних вправ міждисциплінарного характеру з елементами проблемного, розвивального, науково-дослідницького навчання.

Так, наприклад, під час опрацювання лекції «Комунікативно-мовленнєва діяльність майбутнього соціального працівника» студентам пропонувалося дати відповіді на запитання: чому комунікативну функцію мови вважають однією з провідних у роботі соціального працівника? Доведіть або спростуйте це твердження, використовуючи знання з таких навчальних дисциплін, як: «Українська мова за професійним спрямуванням», «Загальна психологія», «Соціальна психологія», «Вступ до спеціальності», «Основи міжособистісного спілкування», «Етика соціальної роботи»; до якого поняття «знання», «уміння», «навички» є синонімічними поняття «компетентність» чи «компетентність», обґрунтуйте свою думку.

На основі прийому аналогії, методом нарощування лексичного значення слова студенти ознайомлювалися зі змістом поняття «комунікативно-мовленнєва компетентність соціального працівника» та давали відповіді на запитання: Як зміниться значення слова «компетентність», якщо до нього додати слово «комунікативна», «мовленнєва», «професійна»? Яке значення набуде словосполучення «комунікативно-мовленнєва компетентність», якщо до нього додати слово «професійна»? Як досягти взаємного розуміння в процесі спілкування? Яку роль відіграє відкритість у спілкуванні?

Узагальнення інформації щодо визначення професійних комунікативно-мовленнєвих вимог до професії соціального працівника відбулося за допомогою інтерактивної вправи «Групування» (визначення центрального поняття, запис пов'язаних із ним понять, встановлення зв'язків між ними).

Лекція-конференція на тему: «Супровід комунікативно-мовленнєвої діяльності соціального працівника» проводилася за схемою наукових конференцій і складалася із заздалегідь оголошеної теми (проблеми) і доповідей студентів з кожного питання, що висвітлює проблему. Функція викладача (модератора) полягала в спрямуванні студентів до підготовки доповідей, узагальнення матеріалу, в допомозі студентам-доповідачам

(якщо їм не вдавалося самотійно) у формулюванні відповідей на запитання аудиторії (або якщо відповідь студента не зовсім правильна, чітка і повна). Важливим результатом такого виду лекцій, з одного боку є те, що вони сприяли успішній самопідготовці, студенти вчилися аргументувати, доводити, відстоювати свою позицію під час доповіді, формулювати питання і відповіді, а з іншого – формування вміння виступати перед аудиторією, готувати публічні виступи, промови, досягати взаєморозуміння, володіти технікою та логікою мовлення, відповідними мовленнєвими структурами і лексичними одиницями, що впливають на емоційно-експресивний стан мовлення та культуру мовлення.

На семінарських заняттях робота скеровувалась на закріплення теоретичного матеріалу, збагачення, уточнення та активізацію словника студентів нормативно-професійною та комунікативно-мовленнєвою лексикою. З цією метою студенти укладали словники, в яких записували професійну комунікативно-мовленнєву термінологію. Семінарські заняття проходили у формі диспутів, нарад, перемов, професійно-спрямованих ділових та рольових ігор із використанням інтерактивних вправ «Ажурна пилка», «Мозковий штурм», «Дерево рішень», «Метод Прес», «Мікрофон», «Незакінчені речення».

Розглянемо деякі з них.

Вправа: «Я – професіонал».

Мета: з'ясувати вміння студентів розмежовувати поняття «компетенція», «компетентність».

Матеріал: незакінчені речення.

Процедура виконання. Студентам пропонується закінчити речення: «Компетентний соціальний працівник повинен володіти...», «Професійна компетентність включає...», «Рівень поінформованості фахівця у своїй професійній діяльності це...».

Вправа: Ділова гра: «Що до чого?»

Мета: вчити майбутніх соціальних працівників розуміти сутність різних професійних компетенцій та компетентностей соціального працівника.

Матеріал: довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 80. Соціальні послуги.

Процедура виконання. Студентам пропонується завдання: уявіть собі, що ви працюєте соціальним працівником. У соціальну службу прийшов практикант, і Вам доручили завдання розповісти йому про коло своїх посадових обов'язків. Що ви йому розкажете? Запишіть відповіді, здійсніть самоперевірку та зіставте їх із посадовими обов'язками, які зазначені у довіднику кваліфіка-

ційних характеристик професій працівників, що працюють у сфері соціальних послуг.

Вправа: «Метод Прес».

Мета: вчити студентів усвідомлювати необхідність розвитку комунікативних умінь у процесі навчання, сприяти підвищенню мотивації до набуття нових знань, професійному самовдосконаленню, формувати навички групової роботи.

Матеріал: мультимедіа, слайд з алгоритмом дій.

Процедура виконання. На слайді студентам висвітлюється алгоритм дій, якого слід дотримуватися під час використання методу Прес.

1. Позиція: «Я вважаю, що...» (висловлення думки).

2. Обґрунтування: «...тому що...» (пояснення причини думки з доказами).

3. Приклад: «...наприклад:...» (наведення аргументів на її підтримку).

4. Висновки: «Я вважаю...» (узагальнення).

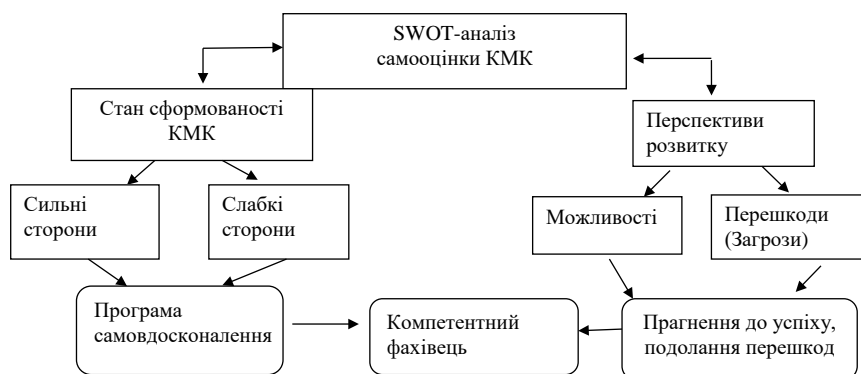
Студенти працюють у групах по четверо осіб. Дотримуючись зазначеного алгоритму дій, кожна група повинна обґрунтувати компоненти комунікативної компетентності соціального працівника та зачитати їх. У ході обговорення визначаються найбільш доцільні та виносяться на екран. Виграє та група, яка назвала та довела доцільність означених компонентів комунікативно-мовленнєвої компетентності в професійній діяльності соціального працівника.

Позиція викладача полягала в тому, щоб скерувати відповіді студентів у правильне русло, спонукати до роздумів, міркувань за допомогою прямих і непрямих запитань пошукового характеру, як-от: для чого соціальному працівнику мати високий рівень комунікативно-мовленнєвої культури, адже можна просто дати клієнтові рекламні матеріали, вказати інформаційний ресурс, звідки можна почерпнути інформацію; заповнити анкету та з'ясувати особливості роботи, а не встановлювати суб'єкт-суб'єктні відносини, що у свою чергу зекономить час, тощо.

Під час обговорення студенти активно включалися в розмову, дискутували, наводили власні аргументи.

Використання методу SWOT-аналізу, який отримав свою назву від чотирьох слів, що з англійської означають: strengths – сила, weakness – слабкість, opportunities – можливості, threats – загрози, сприяло формуванню вміння студентами визначати свої сильні та слабкі сторони, шукати шляхи для досягнення успіху.

Застосовуючи SWOT-аналіз, використовували схему:

Користуючись схемою, студенти визначали наявний рівень сформованості комунікативно-мовленнєвих умінь, визначали сильні та слабкі сторони, описували можливості та перешкоди на шляху досягнення мети, шляхи подолання невдач на шляху до професійної компетентності. Використання цього методу дозволило студентам – майбутнім соціальним працівникам самостійно здійснити аналіз сформованості комунікативно-мовленнєвих умінь під час вирішення професійно-спрямованих завдань, виявити рівень кваліфікації, здібностей, нахилів, можливостей та визначити шляхи подальшого професійного самовдосконалення.

З метою з'ясування думки студентів щодо доцільності використання інтерактивних технологій навчання було проведено опитування студентів 2-х – 4-х курсів спеціальності 231 «Соціальна робота» ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Так, відповідаючи на перше запитання анкети: «Які форми проведення аудиторних занять Вам більше імпонують: традиційні чи інтерактивні? Обґрунтуйте думку» більшість (67,6 %) студентів відповіли – «інтерактивні», зауваживши, що «це цікаво», «ніколи не знаєш, що буде на занятті», «можна вільно висловлюватися», «цікаво працювати в групі», «подобається вирішувати завдання, які спрямовані на практичне оволодіння професією». Наступне запитання анкети мало на меті з'ясувати, що було найбільш цікавим та найбільш складним на занятті. Відповіді студентів розподілилися таким чином: 37,3% студентів найбільш цікавим зазначили «застосування ігрових технологій навчання, спрямованих на засвоєння структурних елементів проведення ділової бесіди»; 24,7% – «вирішення професійно-спрямованих комунікативно-мовленнєвих ситуацій»; 18,3% вказали на те, що потрібно постійно готуватися

до практичних занять, щоб не підводити інших, що є свідченням усвідомленої мотивації студентів до процесу навчання; 14,6% – «позитивна атмосфера на занятті», «велика продуктивність праці»; 12,4% – «можливість використовувати підручники, посібники, Інтернет для пошуку інформації»; 6,2% – «детальний аналіз відповідей студентів, спільний пошук ідей». Найбільш складними завданнями для студентів виявились завдання, спрямовані на вміння працювати зі структурно-логічними схемами (37,2%); самостійно добирати вправи (23,4%); розробляти проекти (16%), оформляти бланки документів (7,6%).

Таким чином, проведене опитування засвідчило ефективність використання інтерактивних технологій у процесі навчання студентів. У ході опрацювання анкет не виявлено жодної негативної відповіді студентів, які б зазначили, що їм не подобається використання інтерактивних технологій на занятті.

Висновки. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників залежить від вдало підібраних форм, методів та технологій роботи. Працюючи зі студентами, викладач має добирати найбільш ефективні форми інтерактивного навчання, ігрові вправи, завдання, проблемні ситуації, які відповідають рівню наявних знань та інтелектуальних можливостей студентів. Завдання мають бути цікавими, відображати реальні професійні ситуації, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю та темою, що вивчається. Виконання таких завдань сприятиме їх практичному застосуванню під час майбутньої професійної діяльності соціального працівника. Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні методичних рекомендацій для викладачів щодо впровадження інтерактивних технологій навчання в освітній процес закладів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Броннікова С. М. Формування мовленнєвої культури молодших школярів засобами мистецтва : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 ; Луганський держ. педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2002. 212 с.

2. Гальперин П. Я. Проблемы формирования знаний и умений у школьников и новые методы обучения в школе. *Вопросы психологии*. 1963. № 5. С. 61–72.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : посібник. 2-ге вид., допов. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.
4. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. URL: https://nvk-licey.at.ua/_ld/0/2_BTn.pdf (дата звернення: 24.01.2020).
5. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий. Москва : Высшая школа, 1984.
6. Пометун О. І. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ : навч. посібник. Умань : РВЦ «Софія», 2007. 66 с.
7. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. ; за ред. О. І. Пометун. Київ : Видавництво А.С.К., 2004. 136 с.
8. Руденко В. М. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх філологів засобами інтерактивних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Черкаси, 2010.
9. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти затверджений і введений в дію наказом Міністерства освіти і науки № 557 від 24 квітня 2019 року. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-sotsialna-robota-bakalavr.pdf> (дата звернення: 24.01.2020).

REFERENCES

1. Bronnikova S. M. Formuvannya movlennievoi kultury molodshykh shkoliariv zasobamy mystetstva [Formation of speech culture of younger students by means of art]. (Abstract of Thesis of Candidate of Pedagogical Sciences). Luhansk. [in Ukrainian].
2. Gal'perin P. Ja. Problemy formirovaniya znanij i umenij u shkol'nikov i novye metody obuchenija v shkole [Problems of formation of knowledge and skills in schoolchildren and new methods of teaching in school. *Psychology issues*]. *Voprosy psihologii*. 1963. Nr 5. pp. 61–72. [in Russian].
3. Dychkivska I. M. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii [Innovative pedagogical technologies]: posibnyk. 2-he vyd., dopov. Kyiv : Akademvydav, 2012, 352 p. [in Ukrainian].
4. Pometun O. Entsyklopediia interaktyvnogo navchannia [Encyclopedia of online learning] URL: https://nvk-licey.at.ua/_ld/0/2_BTn.pdf [in Ukrainian].
5. Platonov K. K. Kratkij slovar' sistemy psihologicheskikh ponjatij [A brief dictionary of the system of psychological concepts] Moskov : Vysshaja shkola, 1984. [in Russian].
6. Pometun O. I. Pidhotovka vchyteliv pochatkovykh klasiv: interaktyvni tekhnolohii u VNZ [Preparation of elementary school teachers: interactive technologies in universities] : navch. posibnyk. Uman : RVTs «Sofia», 2007. 66 p. [in Ukrainian].
7. Pometun O. I. Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia [Modern lesson. Interactive learning technologies] : nauk.-metod. posibn. Kyiv : Vydavnytstvo A.S.K., 2004. 136 p. [in Ukrainian].
8. Rudenko V. M. Formuvannya profesiino-komunikativnoi kompetentnosti maibutnix filolohiv zasobamy interaktyvnykh tekhnolohii [Formation of professional-communicative competence of future philologists by means of interactive technologies]. (Abstract of Thesis of Candidate of Pedagogical Sciences) Cherkasy [in Ukrainian].
9. Standart vyshchoi osvity Ukrainy za spetsialnistiu «Sotsialna robota» dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity zatverdzheny i vvedeny v diu nakazom Ministerstva osvity i nauky № 557 vid 24 kvitnia 2019 roku [The higher education standard of Ukraine in the specialty “Social work» for the first (bachelor) level of higher education was approved and put into effect by the order of the Ministry of Education and Science] Nr 557 of April 24, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-sotsialna-robota-bakalavr.pdf> [in Ukrainian].